

Педагогические науки 7. Информационные технологии в образовании
Інформаційна підтримка неформальної освіти дітей і молоді

Барладим В.М.

аспірант Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН

України, м. Київ

В Україні розвивається демократична система освіти. До її структурних елементів включаються: дошкільна освіта; загальна середня освіта; позашкільна освіта; професійно-технічна освіта; вища освіта; післядипломна освіта; аспірантура; докторантура; самоосвіта [5]. Зазначимо, що позашкільна освіта – це сукупність знань, умінь та навичок, що отримують вихованці, учні і слухачі в позашкільних навчальних закладах у час, вільний від навчання в загальноосвітніх та інших навчальних закладах [6]. Самоосвіта – освіта, яку отримують у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі. Крім того, самоосвіта є невід'ємною частиною систематичного навчання у стаціонарних закладах, сприяє поглибленню, розширенню та більш міцному засвоєнню знань [4; 296].

Позашкільна освіта та виховання є структурною частиною освіти та однією з складових системи безперервної освіти. Навчально-виховний процес в умовах позашкільної освіти спрямовуються на розвиток здібностей, талантів дітей, учнівської та студентської молоді, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні [6]. Законом України «Про позашкільну освіту» передбачено, що позашкільні освітні послуги надаються навчальними закладами, сім'єю, трудовими колективами, громадськими організаціями, товариствами, фондами. Навчально-виховний процес у позашкільній освіті ґрунтуються на принципі добровільності вибору типів закладів, видів діяльності. Забезпеченням умов для одержання учнями та молоддю позашкільної освіти має опікуватись Держава.

Підтримка і розвиток різних напрямків неформальної освіти відповідає рекомендаціям Асамблеї Ради Європи (2000 року) «Про неформальну освіту» [10] в яких стверджується, що неформальна освіта – є частиною неперервного

навчання для адаптації у постійно змінюваному інформаційному середовищі. На нашу думку, питання інформаційної підтримки має важливе соціальне значення для українського суспільства, оскільки пов'язано з організацією і способом проведення вільного часу громадян. Так, важливість даного питання усвідомлюється світовою педагогічною спільнотою, оскільки дисципліна «Педагогіка вільного часу» є інваріантною складовою навчальних планів бакалаврської та магістерської програми всіх без виключення вищих навчальних закладів країн – учасників Болонського процесу.

І в Україні, і в Європі єдиного підходу до визначення неформальної освіти не існує. Так, автором [11] стверджується, що поняття неформальної освіти є широким у визначенні і оскільки «те, що визначає неформальну освіту, є розмаїттям форм, які вона може запропонувати у відповідь на різноманітні вимоги і потреби різних людей або груп». Більш повне визначення неформальної освіти надають Кумбс П. та Ахмед М.: «неформальною освітою є будь-яка організована систематична освітня діяльність, що проводиться поза межами формальної системи для забезпечення обраними (визначеними) видами навчання окремих підгруп населення, як дорослих, так і дітей» [12].

Слід зазначити, що одним із компонентів освіти є інформальна освіта – індивідуальна пізнавальна діяльність, яка супроводжує повсякденне життя і необов'язково носить цілеспрямований характер; спонтанна освіта, яка реалізується за рахунок власної активності індивідів у культурно-освітньому просторі; спілкування, читання, засоби масової інформації, відвідування закладів культури тощо.

Також, вчені виділяють як окремий компонент освіти самоосвіту, яка має такі характеристики: систематична учбова діяльність при мінімальній організації навчального процесу або при повній відсутності керівництва ним зі сторони викладачів; діяльність, що спрямована на отримання будь-яких нових знань (необов'язково наукових або відповідних учбовим програмам загальної або додаткової освіти), навичок; у процесі такої освіти індивід самостійно вирішує, в якій мірі поєднувати власні переваги з довгостроковими інтересами

[8]. Неформальна освіта охоплює позашкільну, самоосвіту та ін формальну освіту.

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що питання неформальної освіти та її інформаційної підтримки в Україні та світі є актуальним. Перед педагогічною спільнотою постають питання методичного забезпечення, затвердження усталеного понятійно-категоріального апарату, вдосконалення нормативно-правової бази щодо організації навчально-виховного процесу в умовах позашкільної освіти.

Здійснюючи пошук ефективних сучасних технологій та методик неформальної освіти дослідники пропонують використовувати компетентнісний підхід, як такий, що забезпечує високу її якість. Для подальшої роботи беремо за основу таке твердження: компетентнісний підхід у неформальній освіті базується на спрямованості мети, завдань, змісту, форм та методів на розвиток особистісних умінь. При цьому компетентність – це особистісна характеристика людини, яка повноцінно реалізує себе у житті, володіючи відповідними знаннями, вміннями, навичками, досвідом та культурою [2].

В неформальній освіті можна виділити такі основні компетентності:

1. пізнавальна – передбачає оволодіння знаннями про культуру, природу, суспільство тощо;
2. практична – спрямована на формування практичних вмінь та навичок особистості;
3. творча – спрямована на розвиток творчої діяльності, здібностей, уяви;
4. соціальна – передбачає здатність до співпраці, самореалізацію та самовизначення, загальну культуру особистості тощо.

На нашу думку, в сучасному суспільстві, соціалізація підлітків є однією з головних задач формальної та неформальної освіти. Оскільки наряду із швидким розвитком технологій, поглибленням знань людства про навколишній світ, новітніми відкриттями у науці та техніці тощо, спостерігаються й такі негативні явища як: руйнування авторитету сім'ї; розрив між людиною та

суспільством (зростає соціальна апатія молоді, агресивність тощо); неузгодженість цінностей, що формуються з можливістю їх практичної реалізації та інші. До того ж, в умовах сучасного суспільства, підвищується актуальність виховання людини, яка спроможна до самоствердження, самовизначення та самореалізації; а також людини, яка спроможна співпрацювати з оточуючими людьми та світом.

Соціалізація – спосіб життя, цінності, що його зумовлюють; виховання особистості, достатньо підготовленої (тобто такої, котра володіє необхідними знаннями, уміннями, навичками) для того, щоб своїми поведінковими практиками, усім способом життя в певному суспільстві відповідати прийнятим у ньому соціокультурним нормам. Успішна, з погляду конкретного суспільства соціалізація, безпосередньо залежить від того, якою мірою діяльність усіх соціальних інститутів, котрі створюють соціалізаційний вплив, відповідає прийнятим у цьому суспільстві соціокультурним нормам [3]. Основними соціальними інститутами є:

- родина та близьке оточення (друзі, знайомі, сусіди тощо);
- заклади освіти (дошкільні, шкільні всіх рівнів від початкової до вищої та післядипломної освіти);
- заклади культури і мистецтва (позашкільні, заклади організованого дозвілля, творчого розвитку, бібліотеки, клуби, театри тощо);
- трудові колективи;
- засоби масової інформації (включаючи мережу Інтернет, вплив якого дедалі більше);
- місцеві громади;
- релігійні, громадські та політичні організації/об'єднання, профспілки, інститути спеціального призначення для окремих соціально-демографічних груп (дітей сиріт, дітей і дорослих з особливими потребами, безробітних, людей похилого віку тощо).

Соціальна компетентність у неформальній освіті передбачає формування активної життєвої позиції, готовність до конкурентної боротьби на ринку праці,

потребу ініціативно включатися в систему нових економічних відносин; обумовлює прояв та розвиток важливих людських якостей і здібностей особистості – ставлення до праці, оволодіння соціальним досвідом; характеризує взаємодію людини з соціумом; як сукупна характеристика громадянської зрілості професіонала виступає одночасно як соціальна дієздатність – вміння передбачати наслідки своїх дій, робити правильний вибір під час їх виконання, дотримуватися балансу загальних та особистих інтересів .

Останнім часом, в Україні, спостерігається відсутність інтересу молоді та дітей до позашкільних навчальних закладів, що свідчить про зниження їх соціальної активності. Отже, виникає потреба в популяризації серед дітей та молоді закладів, організацій та об'єднань, які надають неформальні освітньо-виховні послуги, як одного з інститутів соціалізації. Одним з найефективніших методів популяризації може бути, активне представлення в мережі Інтернет сайтів та сторінок у соціальних мережах таких організацій.

Плануючи констатувальний етап нашого дослідження, ми поставили за мету – проаналізувати стан інформаційної підтримки неформальної освіти дітей та молоді із застосуванням інформаційно комунікаційних технологій. Констатувальний експеримент проводився серед керівників та членів різних дитячих та молодіжних організацій (ВДГО «Морські скаути України», Національна організація Скаутів України, деякі осередки організації «Пласт», ДО «Іскра» та інші). Експеримент тривав з березня 2013 року по лютий 2014 року. Учасників експерименту розподілили на дві групи: керівники та лідери – віком від 8 до 45 років; діти і молодь, члени громадських організацій – віком від 6 – 23 років. Всього в експерименті взяли участь 328 осіб. До методів експериментального дослідження належали: спостереження, бесіди, інтерв'ювання та анкетування.

Враховуючи результати констатувального експерименту, можна зробити висновок, що інформаційна підтримка неформальної освіти дітей та молоді є недостатньо ефективною. Зокрема, всі організації, що приймали участь в експерименті мають відповідно свої сайти. Але інформацію про проведення

заходів за допомогою сайту організації отримують лише 4 % дітей та молоді й 29 % керівників та лідерів. За допомогою електронної пошти – 4 % дітей та молоді й 41 % керівників та лідерів. За допомогою мобільних пристроїв – 50 % дітей та молоді й 59 % керівників та лідерів. Через соціальні мережі – 16 % дітей та молоді й 18 % керівників та лідерів. До того ж, на сайтах громадських організацій не своєчасно оновлюється інформація, та не завжди відповідає потребам учасників.

Слід зазначити, що більшість учасників експерименту відмітила важливість інформаційно-комунікаційних засобів у повсякденному житті (серед основних були названі мережа Інтернет, скайп, мобільні засоби). А також, більшість дітей використовує для спілкування з іншими членами організації та друзями соціальні мережі (найпопулярніша – «В контакте»), а також скайп.

Отже, враховуючи результати констатувального експерименту доцільно провести спеціальну підготовку керівників та лідерів громадських організацій, об'єднань, закладів спрямовану на формування в учасників громадських організацій ІК та медіа компетентностей [9]. Окремим завданням навчання є використання веб-сайтів для знаходження необхідної інформації, залучення всіх учасників до обговорення інформації, що міститься на сайтах та сторінках організації й проектування цих сторінок. Система інформаційної підтримки обов'язково повинна включати використання мобільних пристроїв, як засобу інформування. Також, керівники позашкільних навчальних закладів, дитячих та молодіжних організацій мають враховувати популярність серед молоді та підлітків соціальних мереж, зокрема мережі «В контакте» та «Фейсбук». Для організації швидкого зворотнього зв'язку із членами об'єднання; популяризації своєї діяльності серед цільової аудиторії; інформування великого загалу про результати заходів; залучення до організації та участі у заходах, акціях, проектах більшої кількості людей, а також створення сприятливих умов для співпраці з батьками – створювати сторінки закладів у соціальних мережах. Враховуючи легкість в управлінні групами у соціальних мережах, можна покласти обов'язки щодо наповнення сторінки, організації тієї чи іншої

зустрічі, експрес опитування та інше на членів колективу. До того ж, сервіси представлені соціальною мережею (завантаження фотографій, відео- та аудіо файлів, можливість прикріпити документ, текстовий файл тощо) допоможуть підліткам урізноманітнити способи подачі інформації, творчо підійти до питання висвітлення діяльності, проявити особистісні уподобання та здібності.

Завдяки наявному у підлітків інтересу до участі соціальних мережах; створенні більш демократичної атмосфери спілкування; прийнятті на себе частини відповідальності за наповнення сторінки та організації заходів тощо; швидкому зворотньому зв'язку між членами соціальної мережі створюються додаткові позитивні умови для розвитку соціальних компетентностей підлітків.

Крім того, нашу подальшу дослідницьку роботу ми спрямуємо на створення системи інформаційної підтримки учасників неформальної освіти, ключовим елементом якої стануть семінари, тренінги для керівників лідерів та учасників громадських організацій, що мають бути спрямовані на забезпечення розвитку їх інформаційно-комунікаційної компетентності.

Список використаних джерел

1. Барладим В.М. ІКТ в позашкільній освіті: огляд ресурсів для підлітків / Барладим В.М. /Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: Матеріали наукової конференції. [Електронне ресурс] / За редакцією В.Ю. – Київ : ІТЗН НАПН України, 2013. – с. 124 - 128 Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net>

2. Биковська О. Розвиток позашкільної освіти в Україні: теоретико-методичні аспекти. / Биковська О.// Вісник Інституту розвитку дитини. Вип. 5. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: Збірник наукових праць. – Київ: Видавництво Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, 2009. – 198с.

3. Геєць В.М. Інститути соціалізації в Україні та країнах ЄС: тенденції розвитку та ключові відмінності / Геєць В.М. // Укр. соціум. - 2011. - № 2. - С. 7-34.

4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К., 1997.

5. Закон України «Про освіту» (чинний, поточна редакція від 01.01.2013р.) [Електронний ресурс] Режим доступу – <http://zakon4.rada.gov.ua>
6. Закон України «Про позашкільну освіту» (чинний, поточна редакція від 05.12.2012р.) [Електронний ресурс] Режим доступу – <http://zakon4.rada.gov.ua>
7. Кудрявцева С.П., Колос В.В. Міжнародна інформація. / Кудрявцева С.П., Колос В.В. // Навчальний посібник – К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. - 400с [Електронний ресурс] Режим доступу – <http://pulib.if.ua/part/9946>
8. Ключарев Г.А., Пахомова Е.И., Кофанова Е.Н. Самообразование взрослых. / Ключарев Г.А., Пахомова Е.И., Кофанова Е.Н. // Общественные науки современность. - 2003. - №4. - С. 37-46.
9. Лещенко М.П., Тимчук Л.І. Розвиток інформаційно-комунікаційних і медіа компетентностей учителів у міжнародному педагогічному просторі / Лещенко М.П., Тимчук Л.І.// Інформаційні технології і засоби навчання, 6 (38). стор. 13-28. [Електронний ресурс] Режим доступу – <http://journal.iitta.gov.ua>
10. Рада Європи. Парламентська асамблея. Рекомендація 1437 (2000) “Про неформальну освіту”// [Електронне ресурс] Режим доступу: <http://www.coe.kiev.ua/docs/pase.htm>
11. Hamadahe A. Non-formal education. A definition of the concept and some examples. UNESCO Prospects – quarterly review of education. - 1991. - Vol.21-№1.- P.111-124
12. Coombs P., Ahmed M. Attacking Rural Poverty: How non-formal education can help. Baltimore: John Hopkins University Press.-1974.-P.292
13. Шольганов А.Е. Скаутинг – Среда Социальной Компетентности. / Шольганов А.Е. // Вестник Костромского государственного университета им. Н.А. Некрасова. Серия: Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. Социокинетика. 2010. Т. 16. № 3. С. 190-192.